

21
D i s s e r t a t i o
inauguralis physiologico-medica
d e

Perspiratione **Cutanea,**

quã

consensu, et auctoritate

Magnifici Domini Praesidis et Directoris,

Spectabilis Domini Decani,

nec non totius Inclitae Facultatis Medicae, pro
Doctoris Medicinae laurea rite obtinenda, in Regia
Scientiarum Universitate Pesthensi alteriori Eruditorum
disquisitioni submittit

Emericus Lovász,
Hungarus nobilis Debreczinensis.

In theses adnexas disputabitur die 31. Decembris 1831.
in aedibus Facultatis Medicae.

P e s t i n i,
Typis Josephi Beimel, Typographiae Strigoniensis, et
unius e Pestanis Proprietarii.

Die Pathologie kann nicht rationell werden wenn sie nicht physiologisch behandelt wird.

Reil.

Valetudo sustentatur notitia sui corporis, et observatione earum rerum, quae res aut prodesse soleant aut obesse; et continentia in victu omni atque cultu corporis tuendi causa, et praetermittendis voluptatibus, postremo arte eorum quorum ad scientiam haec pertinent.

Cicero. de offic.

Ad Lectorem.

Dissertationem pro summis in medicina honoribus consequendis, de argumento medico pro lubitu eligendo elaborare et typis vulgare legibus academicis jussus: hanc ab ephemera, quam opuscula talia vivere solent vita, si qua possem, vindicare cogitabam. Hoc consilio in tanta materiarum quas ars et scientia medica, tantum aevo nostro sui incrementum nacta suppeditare poterat varietate et ubertate, argumentum mihi eligendum erat, quod eorum etiam attentionem in eo converteret, qui scientiarum medicarum expertes, sanitatis autem conservandae studiosi, scripta medicorum captui ipsorum accommodata, volvere et revolvere amant. Invenies igitur. L. B. in medica quam coram habes diatribe, occasione perspirationis cutaneae physiologicæ pathologicæ et therapeutice pertractatae, refrigerii — uberrimi morborum fontis — sequelas rudi quamvis penicillo, ea tamen ratione adumbratas, ut eas etiam ipsi penitiori rerum medicarum intelligentia destituti non sine fructu legere

possint. Quodsi opusculum plures, quam alia id genus scripta lectores invenerit, eosque ad sanitatem corporis tuendam attentiores reddiderit: habebō certe cur mihi gratuler, magnoque id mihi erit, ad commentationes medicas usibus et captui non medicorum accommodatas — maturiores ingenii, scientiae, et experientiae uberioris fructus — lingua vernacula edendas, incitamento.

*Hoc opus hic labor est, parvi properemus et ampli,
Si patriae volumus, si nobis vivere chari.*

Horat.

Dabam Pesthini die 36-a Decbr. 1831.

Auctor.

Pars I.

Succincta perspirationis cutaneae physiologia.

§. 1. *Nomine perspirationis cutaneae* intelligitur processus biochemicus integumentorum communium et membranae mucosae pulmonum, quo humores a sanguine diversi organismi utrisque excernuntur. Duplex inde distinguitur perspiratio, pulmonum altera, altera integumentorum communium, seu cutis externae; cuius duplex iterum species, *insensibilis* quippe, et *sensibilis*, seu *sudor* statuitur. Per priorem, humores excernendi in vapores expansi, organismi limites superant, per alteram in globulos ii aquosos oculis etiam inermibus visibiles congressi, seu guttatim in superficie cutis externae dispersi conspiciuntur. Notio tamen perspirationis cutaneae ad perspirationem istam insensibilem vulgo restringitur.

§. 2. In doctrina de perspiratione cutanea inquirendum est: 1. In *existentiam* eius, an nimirum perspiratio cutanea revera detur? 2. In *qualitates materiae perspirabilis*. 3. In *fontem* eiusdem. 4. In *quantitatem*, et denique 5. *Rationem in qua perspiratio cutanea cum aliis organismi functionibus versatur*.

§. 3. Perspirationem cutaneam revera contingere, ex pluribus observationibus, et experimentis colligitur. In aëre frigido, vel etiamsi frigidus non sit, tamen condensato visibiles, et ex tota corporis superficie et ex pulmonibus per os, et nasum vapores exhalant, quoniam ob defectum caloris, in aëre non soluti pendent; vitrum prope corpus humanum positum ex eadem ratione obfuscatur; limites umbrae corporis animalis in pariete lucido parum circumscripti, nec facile distingvendi conspiciuntur; crustae cutis deciduae saepius fumant; e partibus corporis obductis liquidam aquosum, et bullae aëreae ascendant, quae vestes inquinant. Etiam diversus animalium diversorum quin diversorum ejusdem speciei individuorum odor pro perspiratione eorundem cutanea loquitur. Decrementum porro ponderis, quod omnia corpora animalia, per certum temporis intervallum, nullis interea aliis excretionibus, faecis alvinae, urinae, muci, etc. locum habentibus patiuntur, perspirationem cutaneam adesse testantur. *Sanctorius*, qui primus omnium accuratiora de hac re experimenta per plures annos saepius repetita instituit, omnes intra [certum temporis intercapedinem] corporis sui excretiones visibiles, omniaque quibus vescebatur alimenta et potulenta ponderavit. Differentia, quae absoluto illo temporis spatio, subtracto excrementorum visibilium pondere, inter corpus ponderis verum, et incrementum ponderis, quod illi per alimenta, et potulenta assumpta accedere debuisset, quantitatem materiae per perspirationem amissae efficere debebat. Methodus tamen ista quantitatem perspirationis cutaneae explorandi, scopo hactenus non respondet, quod ea perspirationis quantitas generalis,

non vero specialis pulmonum, et cutis externae determinata est.

§. 4. Aliam serius *Lavoisier*, *Seguin*, *Abernethy*, et *Cruikshank* producta functionis utriusque, perspirationis quippe pulmonum, et cutis externae, seorsim investigandi methodum invenerunt. Cujus quidem methodi summa in eo cernitur, ut vel pars tantum corporis humani, vel vero totum corpus involucreo cuidam aëri impervio includatur. In casu priori, humores intra certum temporis spatium excreti, et collecti ponderantur, tum calculus instituitur ad rationem quam superficies partis corporis clausae, et experimento subjectae, ad totam corporis superficiem habet explorandam, qua investigata, productum perspirationis totius corporis superficiei intra datum temporis spatium calculi arithmetici ope facili negotio eruitur. In casu posteriori totum corpus involucreo e tela bombycina cera obducta confecto circa os rite munito, et fixo includitur, ita ut quidquid perspiratione cutanea excernitur, in involucreo isto accumuletur. Si jam corpus ad initium, et finem temporis dati ponderetur: jactura quam pondus corporis intra datum tempus passum est, quantitatem perspirationis pulmonum dabit, siquidem ponderi corporis nihil praeter id, quod perspiratione pulmonum amissum est, interea decedere potuerit. Quo facto experimentum idem eadem ratione absque tamen involucreo iteratur, per jacturamque ponderis corporis intra dati temporis spatium obtentam productum perspirationis cutaneae universae obtinetur. Quodsi jactura haec ponderis, illi quae occasione experimenti prius instituti obtinebatur, subtrahatur: quantitas inde per-

spirationis cutaneae — ea pulmonum excepta — seorsim prodeat necesse est.

§. 5. Qualitas materiae perspirabilis — quam ob indolem suam dotibus organicis privatam *recrementum animale* (állati salak, Thiersschacke) in sequentibus appellabimus — pro ratione organi quo excernitur, et pro vario quo gaudet consistentiae gradu, mirum in modum variat. Materia perspirabilis pulmonum, uti processus respirationis, et experimenta circa eum instituta evincunt, est aqua, et acidum carbonicum, cui parum mucii, ~~ex viis respirationis accedit.~~ Etiam materia perspirabilis cutis maxima ex parte aqua, et acido carbonico constat, aqua tamen majorem ejusdem partem constituit. Acidum carbonicum per perspirationem cutaneam revera excerni patet ex experimentis ope vasorum vitreorum institutis, in quibus cum diversis corporis partibus applicata essent, aër acido carbonico impraegnatus repperiebatur. Azotum per perspirationem cutaneam excerni nullis adhuc experimentis evinci poterat. Praeterea substantia quaedam oleosa, per processum perspirationis, in externa corporis superficie generatur, ibidem accumulatur, et ex parte vestimentis adhaeret, flamma albicante ardet, substantia carboni simili relictæ. Materia cutis perspirabilis indolem manifeste acidam prodit, eodem quo reliqua acida succos plantarum caeruleos colore rubro imbuentem. Variat tamen pro variis corporis partibus, id quod praeter diversum odorem singulis corporis plagis proprium experimenta etiam a Jurine instituta evincunt, quibus constat aërem infra axillas cumulatam, etiam sub diversissimis rerum adjunctis, magis,

quam eundem in regione abdominis, et partibus vicinis abundare. Eadem haec materia perspirabilis in diversis animalibus, et in diversis ejusdem speciei individuis diversissima est, quae proprii singulis speciebus, quem spargunt odoris fundamentum constituit.

§. 6. *Sudor* constat, ex insigni aquae quantitate, et secundum Thenard, ex natro muriatico, parva calcis phosphoricae, et oxydi ferri copia, et exigua substantiae animalis, quae gelatinae simillima est copia, acido denique acetico libero. Acidum tamen aceticum, si Berzelius audiendus est, per analysim ex acido lactis, quod secundum suam opinionem acidum sudoris, et materiae perspirabilis liberum constituit, excluditur, vel ut dicunt *producitur*. Acidum hocce Berthollet temere pro acido phosphorico olim declarabat. Acidum revera phosphoricum in sudore arthriticorum Jordan, bilem vero in sudore ictero laborantium contineri celeberrimus Orfila observavit.

§. 7. Fontem materiae perspirabilis, systema praecipue vasorum capillarum in superficie cutis, et membranae muciparae pulmonum collocatorum, glandulae item, quae in larynge ut glandulae muciparae, in cute externa vero, ut glandulae sebaceae, in quibusdam praecipue locis, ut in naribus eminentius evolutae sunt, constituunt.

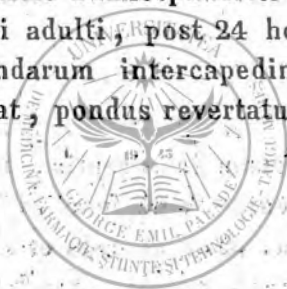
§. 8. Quantitatem perspirationis cutaneae quod attinet: ea tam in organismo eodem, quam in diversis organismis, mutationibus plurimis est obnoxia.

Jactura ponderis apud hominem sanum, intra sexagesimam horae per processum perspirationis amissi, aequalis censetur gravis 18, quorum 11 cuti externae, 7 pulmonibus adnumerantur. Neque tamen quantitas haec materiae perspirabilis exacte determinata censenda est, siquidem acidum carbonicum, per processum respirationis pulmonibus eliberatum per oxygenium sangvini admixtum non quidem tota, sed dimidia fere ejus quantitas, ratione ponderis habita recompensetur.

§. 9. Ratione in qua perspiratio cutanea cum aliis corporis functionibus, praecipue autem excretionibus versatur, intensitas ejusdem, seu vis pro variis rerum adjunctis valde diversa determinatur. Summum ea primum quoque, et attentione dignissimum cum digestionis officina fovet commercium. Tempore pastus, et immediate post illum energia functionis hujus maxime est depressa, quae tamen digestionem incipiente evigilat, eaque tenore debito procedente sumopere viget, ita ut digestionis officio quacunque ratione turbato, turbae inde etiam perspirationis cutaneae oriantur.

§. 10. Diversitates hae commodissime inde explicantur, quod in casu quidem priori energia secretionis a cute externa, et pulmonibus, ad ventriculum, et tubum intestinale conversata est; in casu autem posteriori, alimenta recenter assumpta, et jam ex parte assimilata, per auctam sanguinis copiam, circulumque ejus expeditiorem, cutis turgor, et calor increscit, quo resolutionem aquae adjuvante, aquae in vapores subtiles expansio, adeoque perspiratio faciliior, et uberior redditur.

§. 11. Copia alimentorum solidorum nullum, notabilem saltem ad quantitatem perspirationis moderandam exserit influxum, quae tamen alimentis fluidis, praecipue calidis copia sat magna sumtis, nimium quantum promovetur. Cum excretionibus materialium fluidarum, et solidarum, antagonisticum ea fovet commercium. Minuitur enim faecium alvinarum, et urinae excretionibus auctis, et vice versa. Summe tamen memorabilis inter varia corporis organa, vel stante hac antagonistica eorum quoad excretiones ratione, obtinet harmonia, et pulcherrimus dominatur concentus; ita ut non obstante diversa alimentorum, et potulentorum assumptorum quantitate, et qualitate, variisque aëris atmosphaerici influxibus, corporis hominis sani adulti, post 24 horarum a pastus tempore numerandarum intercapedinem, idem quod ante pastum fuerat, pondus revertatur.

Pars II.

Pathologia perspirationis cutaneae.

§. 12. **F**unctiones systematis cutanei insigne physiologiae objectum constituentes, summam si a normali sanitatis tramite aberraverint, pathologi in origines, et causas morborum, latissime per universum genus humanum diffusorum inquirentis, merentur attentionem. Intimus earum cum functionibus omnium aliorum systematum, et organorum et singillatim, et universim consideratis nexus, et relatio eorundem mutua in causa est, ut secundum supremas, et immutabiles vitae leges, a statu earundem normali sanitas corporis dependeat, abnormis autem earundem conditio valetudinem adversam producere debeat.

§. 13. Cujus quidem asserti veritas, ut eo magis pateat: juvabit rem paulo altius repetere. Polaritatem quandam conspicuam, et manifestum inter remotissima cutis externae, et internae puncta, inter viscera item organa, et systemata organismi diversa; antagonismum locum habere, quo energia horum depressa, actio aliorum mutua cum illis rela-

tionem habentium exaltetur, id vero inter omnes attentiores rerum observatores ipsosque adeo scientiarum medicarum expertes; jam dudum constat. Etenim quotidie fere observare licet, suppressam vel imminutam perspirationem cutaneam fluxum urinae, vel alvi uberiolem sequi, sudorem continuum alvo segni, urinae fluxu parciore excipi, et viceversa aquam frigidam, vel plane gelidam etiam tempestate frigidissima majori quantitate usurpatam, ipso hauritur momento, sudorem parciorem quo vel uberiolem provocare, praecipue si corpus postea debite calefiat, calorque ejus lecto foveatur, augeatur. Pedibus frigore praecipue humido correptis, coryzam, catarrhales item oculorum; aurium, viarum respirationis affectiones, rheumaticos denique partium diversarum et remotissimarum dolores, quin reliqua cutis pars in consensum trahatur, progenerari, saepius experiri cogimur.

§. 14. Quamvis sententia physiologorum recentiorum affirmantium, systema cutaneum non tantum ex integumentis communibus externis, internoque tubi intestinalis involucro constitui, verum etiam laryngem, cum pulmonibus, genitalia item, unversaque tubi intestinalis organa secretioni dicata, una cum viis uriniferis partem ejusdem efficere, paradoxa prima fronte videatur: pathologo tamen rationalem geneseos morborum explicationem molienti, assertum illud physiologorum, naturae rationique convenientissimum omnino videri debet. Nemo enim unquam istius, quam modo descripsimus polaritatis et antagonismi inter remotissimas organismi partes procul dubio vigentis rationem justam reddere: nec

phaenomenorum morbosorum inde profluentium, explanationem rationalem dare poterit, nisi (cavorum horum, et viscerum arcissimum cum cute externa nexum admiserit. Ut pathologia ea tandem, quae nemini non est in desiderio simplicitate et perspicuitate gaudeat: physiologicis superstruatur principiis, et ex physiologicis deducatur fontibus necesse est.

§. 15. Idem hocce assertum physiologicum, cuius veritas iterum anatomicis investigationibus indubitatis tamquam basi innitur therapeutae etiam solerti, radicalem morborum curam intendenti, ut res summi momenti nunquam negligenda, sed pro certa quam sequatur cynosura spectandum erit.

§. 16. Caussae, quae functionem cutis turbare solent, nec eadem semper sunt, nec aequalis semper earundem actio. Manifestissimus fit earum effectus, cum corpus post violentius virium et musculorum exercitium, vel ex quacunque ratione interna vel externa aestuans, frigori intensiori repente, magis adhuc si vestibus exutum aëri frigidiori, maxime vero si tractui ejusdem, ex parte tantum exponatur. Corpus tam repentinam temperaturae vicissitudinem subire coactum, vel in summum vitae discrimen adigi, vel saltem hemiplegia in ipsis etiam individuis iuvenilibus, omnibus dein artis salutaris conatibus rebeli, corripitur potest. Caussam in hoc casu mortis repentinae vel hemiplegiae — si celeberrimus G. H. Ritter audiendus est — qui plures quam 35 annos in morbos ex refrigerio ortos attentionem suam se convertisse assertit, cuius proinde plurimum hac in re valet auctoritas, constituit perspirabile cutaneum in

ipso excretionis momento cohibitum, cute interna susceptum, et celeritate maxima ad organon sensus centrale, ad cerebrum quippe trajectum, cujus functio vel ex toto, vel ex parte illico intercipitur (Vide Allgemeine Enzyklope der Wissensch. und der Künste VI Theil Seite 429.) Ad functionem cutis, eamque in gradu eminentiori turbendam, morbosque inde producendos, sufficit interdum, si corpus paulo vehementius perspirans, vel plane in sudore constitutum, post gravio-rem commotionem in aëre frigido in quiete diutius perseveret. Hoc in casu materia perspirabilis in superficie cutis haerens, magnam huic calorigi vim subtrahit, ut in vapores se expandere, et in forma gas avolare possit. Cum jam calorigi multo minus in quiete quam prius excludatur, aequilibrium inde necessarium turbetur oportet. Excretio porro materiae perspirabilis, et producti perspirationis recrementi cutanei, quae aequali semper tenore procedere deberet, ideo etiam impeditur, quod illa non amplius tantum calorigi invenire potest, quantum sufficeret, ut in vapores extensa limites organismi superare queat. Ad interiora igitur corporis redire ibi rursus assumi, indoleque sua aliena qualitatibus organicis jam privata, eam quam supra memoravimus polaritatem, et antagonismum, in remotissimis systematis cutanei latiori sensu sumti, punctis excitare, turbas in illis functionum varias ciere, vicariamque organi cujusdam secretorii, hepatis, renum, et tubi intestinalis secretionem procreare necessario debet.

§. 17. Systematis cutanei officium tunc etiam a recto aberrat tramite, cum corpus in aëre frigidiori versatum, modicam quidem nec tamen tantam facit

sui commotionem, quantum requiritur ad jacturam calorigi aëre frigido eliciti, ope exercitii musculorum resarciendam. Aër etenim corpus omnium quae nobis nota sunt corporum longe frigidissimum, non alio calore gaudere potest; quam quem aliis corporibus per immediatum contactum subducit. Facile hinc noxiae quas tractus aëris frigidi, et turbines, in corpora animalia exserunt sequelae, et influxus saepe deleterii intelliguntur. Imo vel minima temperaturae aëris ab eo quem secundum rationes corporis organici, quod in ea versatur individuales habere deberet gradu aberratio, nocivae in corpus humanum potentiae instar agere, insignesque gravissimae systematis cutanei quoad sanitatem functionis turbas ciere potest, si illud aëri sic constituto diutius pateat, vel justa destituatur virium exercitatione.

§. 18. Denique turbati cutis officii, vel penitus suppressi culpam, humores aquosi vel cutem ipsam vel vestimenta eam obtegentia penetrantes gerere possunt; id quod affinitati chemicae qua aqua ad caloricum trahitur, quaeve cum calorigo in vapores aqueos transmutari, et sic avolare amat, adscribendum est. Caloricum hocce aqua semper parti proximae quae in hoc casu cutis est subducit, unde status jam prius indigitatus sequitur, abnormis nimirum calorigi proportio, ob cujus penuriam materiae perspirabilis excretio interrumpitur, et quin excreta, aequali semper tenore in vapores expansa avolare possit, praepeditur. Aër etiam humidus, et magis adhuc nebulae abnormem hanc rerum faciem producere possunt, si in aquas mutati vestimenta penetrent, ibique per corpus humanum relative calidius, in va-

pores abeant. Tractus aëris humidi duplici nomine noxius sit oportet. Potulenta denique frigida corpore aestuante hausta similes ex iisdem causis exserunt effectus.

§. 19. Ex horrendis perspirationis cutaneae suppressae, vel turbatae sequelæ, quas experientia quotidiana suppeditat, à nobis etiam inferius uberius illustrandis, — paralyisibus, doloribus rheumaticis catarrhalibus, — quæ mortem ipsam repentinam inducere possunt, sæpius autem insanabiles produciunt morbos, cum summa verosimilitudine concluditur, recrementum animale refrigerio retentum, et ad organa nobiliora repercussum vires venenatas easque in gradu eminentiori possidere.

§. 20. Cujus quidem effati veritatem, vel unicum exemplum satis comprobabit. Occasione frequentissimi cujusdam mercatus in urbe Indiae orientalis Hadword celebrati, ventus frigidus mense aprili repente exortus secundum flumen Ganges fluxum suum dirigens, choleram adeo horrendam produxit, qua intra quadriduum 20,000 hominum peremta sunt. Nulli unquam pesti vel maxime saevienti tot, intra tam breve temporis spatium victimæ succubuerunt. Non quidem deleterios adeo semper effectus exserit recrementum hocce animale refrigerio repercussum, veneni tamen semper acuti instar agit, cum sequelæ ejus, inflammationes puta, diversæ febres, et dolores comparent, quæ per totam sæpius vitam miseros affligunt mortales. In casibus denique longe plurimis, et supra fidem omnem frequentioribus actionem illud suam, ut venenum lentum exserit, — mi-

nime tamen adeo lentum uti potus coffeae secundum Voltairum — si nimirum corpus sub coelo paulo inclementiori, quin debite exerceatur, diutius perseveret. A duplici infectio ejusmodi venenata caussa repetenda esse videtur secundum subtilem celeberrimi G. H. Ritter viri sagacissimi cujus auctoritatem hic iterum sequimur theoriam; partim nimirum a spatio, quod inter internam, et externam cutis externaе superficiem bis cogitare debemus, per recrementum cutaneum refrigerio cohibitum, ultra quam par est adimpleto, unde spatii eiusdem seu capacitatis coarctatio sequitur; a sublato item inter assumpta, et eliminata concentu, et harmonia, cum nimirum materia organica in uno systematis cutanei sine non amplius resolvitur, et eliminatur, eadem in sine altero aequali semper adhuc tenore formata, et accumulata, velut uno omnia complectamur verbo a vitata metamorphosi, cui omnis processus vitalis innititur, vel potius qui cum ea unus idemque habendus est; partim vero a compositione chemica quam perspirabile cutaneum per nova quae serius ingressum est connubia exhibet, cujus effectus est, ut materia organismo paulo prius homogenea, refrigerio reperiata per longiorem in organismi interioribus commorationem, characterem heterogeneum, indolemque adeo alienam assummat, ut fibrae sensibiles eodem, ceu stimulo ultra quam par est incitante enerventur, paralysi corripiantur, vel si actio ejus mitior sit, status hypersthenicus, inflammatio, serius per subsequentem suppurationem, materiae organicae destructio, dolor, et paralyses partiales ciantur. Statui huic abnormi, sublato reliquorum organorum concentu comitem se adungere debere: nulla amplius indiget demonstratione.

§. 21. Quidquid autem ab aliis in veritatem theoreticarum harum speculationum labefactandam, nobis obvertatur: castissimis tamen summorum practicorum, observationibus, testimoniisque omni exceptione maioribus innixi, uti axioma indubitatum assertum sequens pronunciare audemus: *morborem, qui homines affligunt, longe plurimos — si contagiosos exceperis — turbata cutis functione provocari.* Axioma hocce pathologicum a viris ingenio et rerum medicarum scientia excellentibus nondum ex omni parte et pro rei gravitate illustratum, summa medicorum practicorum attentione dignum est, licet a plurimis eorum pro dolor! saepissime negligatur. Imo celeberrimus G. H. Ritter dicit, se posteaquam morbos varios in hominibus diversissimae sortis, et in omnibus fere vitae conditionibus, per 35 annorum decursum observasset sine ullo rei exaggeratae metu statuere. audere: ex omnibus 20 morbis 19 ab immediatis, vel mediatis refrigerii sequelis esse repetendos, vicesimamque eorum nonnisi partem, quamvis frequentes alioquin sint, alium praeter refrigerium fontem agnoscere.

§. 22. Caussas immanis hujus morborum, qui ex refrigerio incaute admissio contrahuntur frequentiae quod attinet, illae partim in coeli sub quo vivitur intemperie, partim in perversa educatione puerorum physica, partim denique in constructione aedium parum commoda quaerendae sunt. Summum in sanitatem hominum clima exserere influxum, caussamque refrigerii praecipue ita constitutum, ut repentinae temperaturae vicissitudines frequentius recurrant, facere vel ipsis rerum medicarum expertibus satis notum est. Coelum Hungariae quod attinet, ut ejus

quoque obiter mentionem faciamus: illud magnis efferi potest laudibus, patriaque nostra charissima merito hoc etiam respectu plurimis Europae regnis antepositur. Nec praedicari ulla ratione de Hungaria posset, quod legatus olim Francogallus apud aulam quandam Germanicam facere nonminus quam vere de coelo Germaniae dixit. „*il y-a dans votre chère Allemagne huit mois d'hiver, et quatre mois du mauvais tems.*“ Immensum igitur morborum refrigerio productorum quo populares nostri divexantur agmen, educationi puerorum physicae, opinionibusque quibusdam praconceptis, quae in adultorum ipsorum animis altas dein agunt radices, innumeris denique qui hoc respectu, partim ex ignorantia, partim ex levitate animi committuntur abusibus erit adscribendum. Qua quidem de re uti re summi momenti, opportuna hic nobis datur occasio paulo uberius disserendi. —

§. 23. Duae sibi invicem e diametro oppositae vigerunt olim, et videntur hodie de argumento hocce gravissimo sententiae, abusibus totidem sibi invicem contrariis occasionem praebentes; idemque hic quod in omnibus fere rebus majoris momenti, ex natura imbellicitatis humanae accidere solet, evenire videmus, ut nimirum *incidat in Scyllam, qui vult vitare Charybdin.* — Saepius observare licet, male sedulo matrum vel nutricum studio, infantes a minimis aëris exterui influxibus defendendi, cutem eorum adeo teneram mollem, et erga minimas temperaturae vicissitudines adeo sensilem reddi, ut ii deinde si sub coelo versentur paulo inclementiori, vel minimo admisso refrigerio, in summa adigantur vitae et sanitatis discrimina. Graviorem longe et nostris tempo-

ribus vix non multo frequentiore*m* ii committunt errorem, qui scopo tenerum infantis organismum contra funestas refrigerii sequelas praemuniendi, et ut ajunt obdurandi, eos temerario plane consilio cuivis coeli inclementiae, et repentinis quamvis temperaturae vicissitudinibus objicere non dubitant, imo infantem vix utero materno exclusum, parum ab aëre frigidiori defendunt, immemores inter aëris etiam ejus, qui adultis debite calere videtur, et uteri materni temperaturam, summum intercedere discrimen, refrigeriumque tenero infantis corpori admissum, multorum quibus tot homines per totam dein vitam misere vexantur morborum fontem constituere uberimum. Perversa ista cogitandi agendique ratio, quae tamen in libris plerisque paedagogicis veluti *sacra sanitatis ancora* commendatur, pseudo-philosophicis innititur principiis, ejus falsitas facillime demonstratur. Caloricum etenim praecipuum vitae constituit pabulum, debitus caloris gradus inter conditiones vitae maxime necessarias pertinet, qui si tenero infantis corpori subtrahatur, imbecille illud evadat oportet. Homines tali ratione educati tantum abest ut debitam inclementiae aëris praestent oppositionem, quin potius veluti thermometra viva, sensiles nimium quoad levissimam ejusdem vicissitudinem fiunt, omnesque ingratos tempestatis influxus anxii fugiunt.

§. 24. Refrigerio, quacunque tandem ratione admissio, praeter innumeras, quae inde prodeunt molestias, functionem hepatis laedi, laesam ejus functionem digestionis, et assimilationis turbas ciere, unde habitus dein corporis tener, macilentus ultra modum

sensilis emergat, ex theoreticis, aequae ac practicae rationibus intelligitur. Aëri semet frigidiori a teneris ungviculis asvefacere velle, rationibus organismi individualibus contrarium svadentibus, hoc consilio, ut refrigerii pericula eo certius in posterum evitentur, non minus est absurdum, quam si quis ad vitam a famis periculis praemuniendam, fame se torqueret vel aliquot sibi ictus infligendos quotidie curaret, hoc consilio ut plures dein ictus commode perferre possit.

§. 25. Falsum hocce educationis puerorum physicae argumentum, quod nostris temporibus adeo invaluit, funestissimos quoad multiplicationem generis humani impediendam exserere effectus, fidissimis medicorum practico-observationibus et testimoniis comprobatur. Jam dudum inter medicos, ex repetitis quae in diversissimis regnis factae sunt observationibus constat, dimidiam infantum partem priusquam annum aetatis tertium attingant emori. Quaeritur unde tanta in aetate adeo tenera mortalitas repetenda sit, quaenam aliae causae mortem tam praematuram adferentes praeter eam quam posuimus possint cogitari? Pathematibus animi, quae apud adultos tam violenter in corpus reagunt, tamque vehementes in eo solent ciere tumultus, hic nullus conceditur locus. Neque justa morborum connatorum oriri potest suspicio, cum constet rusticos, et rusticos apud quos eadem mortalitatis infantum ratio constat, corpore et viribus plerumque optime valere; errores diaetetici hominibus istis naturam ut plurimum ducem sequentibus, partim ob rei familiaris angustias, partim ob naturalem rerum quas ad appe-

titum acuendum luxuria excogitavit aversionem, non sunt solemnes. Dentitionem difficilem (quamvis eam multi medicorum negaverint) etiam apud ruricolam caussam praematurae mortis non nunquam constituere negari non potest. Affirmare tamen tuto licet, dentitionem difficilem, cum aliis momentis causalibus forte concurrentibus, quales sunt, morbi contagiosi, variolae morbilli etc. unitam, ne dimidiam quidem victimarum partem, quae ante annum aetatis tertium fato praemature occumbunt, orco tradere. Quodsi ea quae hucusque dicta sunt, mente ab omnibus opinionibus praeeconceptis libera perpendantur; si ab una parte summae systematis cutanei hac aetate sensilitatis, summae organorum minus adhuc evolutorum teneritudinis ab altera parte innumerarum refrigerii occasionum, quae per baptismum, in aedibus sacris peractum, per continuas teneri infantis agitationes, per sordes, et excretiones proprias, per instinctum eorundem inexplicabilem aquam, et res humidas sordidas manibus continuo contrectandi evenire possunt, rationem iustam habeamus: mirari sane non amplius poterimus, tantam esse infantum in ipso fere vitae limine mortalitatem.

§. 26. Non minus quam tenera infantum, provectior etiam senum aetas sensilem valde organismum humanum erga refrigerium iterum reddit. Paralyse, et apoplexiae adeo hac aetate frequentes uti etiam podagra, et arthritis, indissolubiles fere senectutis comites rarissime ex fonte alio quam ex refrigerio incaute admissio solent redundare. Apoplexiae, et hemiplegiae per totam dein vitam durantes, in aetate infantum tenera multo sunt frequentiores, quam

iis quibus experientia deest, videtur. Sicuti in ambobus vitae extremis in aetate infantili, et senili cerebrum praecipue, et saepius oculi organa ea sunt, quae recremento morbose retento afficiuntur: ita aetate humana ulterius progrediente puerili nimirum membranae narium pharyngis, intestinorum muciparae, invenili larynx, et bronchii, virili substantia pulmonum pleura, et hepar partes corporis constituunt, quae turbatae cutis functionis effectuum praee aliis participes, eam quam supra dilucidavimus, polaritatem et antagonismum produunt, morbosque per totum saepius vitae curriculum superstites produunt.

§. 27. Peculiares hoc respectu a sexu muliebri committuntur abusus, tantique quo ad genus humanum momenti, ut singulari capite pertractari mereantur. Ea nimirum sexus sequior, aut pars saltem ejus, quae magis venustatis corporis ostentandae, quam sanitatis propriae studiosa est, laborat vanitate, ut modo hierodulas Graecorum, modo nymphas Parisienses imitata, partes quas pudor aequae, ac cura sanitatis sedulo celare svaderent, partes nimirum subaxillares, et regionem mammaram, incunabula item generis humani eorumque atrium, uterum puta, et vaginam, veste parum diligenter tectas plerumque habeat. Cum hae partes corporis temperatura altiori, minusque quam aliae corporis plagae, mutationibus obnoxia polleant, hinc fit, ut suppressa cutis alibi per refrigerium functione, recrementique animalis excretionem praepedita, functionis hujus energia in regione subaxillari, et utero ratione antagonistica, seu hic in proprio vocis sensu vicaria excitetur. Inde sudoris subaxillaris ingratisimum, et diutius adhuc in

cubili ubi tales feminae commoratae sunt, permanentem spargentis, inde fluoris uteri albi magis adhuc abominandi, origo explicatur. Geneseos fluoris albi mirae plane in scriptis pathologorum occurrunt interpretationes, quae modo potui theae, ut potui calido, modo lectioni fabularum romanensium, poëmatum item eroticorum, modo ludis quibusdam lascivis occultis infamibus, non nominandis adscribitur, quae tamen refrigerio partibus mulierum genitalibus parum tectis, maleque ab injuriis aëris externi defensis toties admissis, multo rectius, et verius adscribitur. Summe denique memorabilis malorum sexum femineum longe frequentius quam virilem infestantium exercitus, nevroses quippe variae, saepius insanabiles, rarissime ex alio fonte, quam ex laeso per refrigerium integumentorum communium officio, solent redundare. Quod morbi nervosi adeo frequenter salutiferae artis conaminibus pertinaciter resistant, vix aliam causam assignare licet, quam quod rarissime verus eorum fons detegitur, frequentissimae eorum causae refrigerii nulla fere ratione habita. Sed etiamsi genuinus eorum fons reperiat, rarissima tamen est conditio morbi nervosi radicaliter sanati, manifesto iterum indicio materiam perspirabilem refrigerio retentam, et in organismi interiora repercussam veneni lenti instar agere, nervilema nimirum, vel medullam forte ipsam nerveam inficere, ei que tam arcte inhaerere, ut nullis amplius remediis hucdum notis inde possit eliminari. Nonne saepius licet experiri, puellas in ipso aetatis flore constitutas, corpore ad dimidium fere denudato, vel vestimentis radiorum lunae subtilitatem, et nebulae matutinae tenuitatem imitantibus tecto, ex choreis pu-

blicis vel oblectamentis aliis, corpore aestuante domum reversas, insignia protinus specimina pathologica exhibere, longa spasmodum debilitatam nervorum energiam testantim serie corripere, iisque per vices deinde vel ad levissimam refrigerii occasionem revertentibus per totam vitam misere divexari.

§. 28. Quodsi eorum quae hucusque dicta sunt veritatem tristes saepius experiri cogimur; cum porro repetitas medicorum aequae, ac ethicorum hoc respectu exhortationes omni fere fructu destitui, ex levitate autem ista animi mulierum, matrum generationis futurae funestissima in eam redundare mala videamus: quis est, qui non necessitatem absolutam, vanitatem hanc mulierum legibus salutaribus medico-politicis coercendi perspiciat? Antiquissimis temporibus apud Graecos et Romanos publicas de luxu, et vanitate muliebri coercenda, re item vestiviaria in scopum sanitatis dirigenda leges irrogatas fuisse legimus. Quid impedit quominus idem hodie obtineat? Ad hunc vero finem eo certius obtinendum moralis etiam, et physica puerorum educatio corrigenda, et ita instituenda erit, ut cum adulti amore alterius sexus ardere incipiunt, non adeo niveum humerorum candorem, in fabulis romanensibus Lafontainianis adeo collaudatum, teretemque eorum formam, simulatam item remediis cosmeticis partium, quas pudor celare deberet venustatem; sed sanam potius in sano corpore mentem studiisque, ut captus fert muliebris, excultam, praecipue autem mores ad leges honestatis, et pudicitiae compositos debito amoris et venerationis cultu prosequantur.

§. 29. Morborum longe plurimos turbatae systematis cutanei functioni originem suam debere supra statuimus. Nunc ulterius progredimur, et affirmamus: *nullum plane esse morbum, si contagiosos excipias, qui non inle possit oriri.* Universum eorum agmen recensere angustiores opusculi limites vetant. Juvat tamen praecipuos eorum, et in praxi quotidiana frequentius occurrentes breviter perstringere. Febris inflammatorii, iis quae genesim suam laesionibus mechanici debent, exceptis, vix aliam in casibus longe plurimam praeter refrigerium causam subesse plusquam verosimile est. Cujus quidem asserti veritas inde elucet, quod quotiescumque febres tales rusticos, mercenarios, vel alios homines corpore, et viribus valentes corripunt, id semper fere hyeme vel ventis frigidis aquilone, aut euro flantibus, aestate vero tempore messis, cum corpore aestuante, laboribusque immensis fracto in terra humida, repentinae temperaturae vicissitudinis parum solliciti decumbunt, verbo cum refrigerii occasio facillima est, accidere soleat. Febris ipsas intermittentes in vicinia paludum stagnantium adeo frequenter evolutas, quarum origo miasmati e paludibus illis stagnantibus excluso, problematico illi quidem, et nunquam demonstrando vulgo tribui solet, refrigerio ut plurimum adscribendas esse vel inde patet, quod illae arti omnino rebelles non nisi arsenico plerumque sanari queant, et soleant, certo indicio recremento animali per refrigerium retento, ad interiora repercusso systema imprimis gangliosum cavi-thoracis, et abdominis velut veneno quodam affectum, febremque adeo cujus indoles mere nervosa est, non aliis nisi heroicis ejusmodi remediis, quorum nimia dosis vehementiores exserit effectus, debellari posse.

§. 30. Eandem quam modo defendimus febrium intermittentium genesim comprobatur etiam id, quod pleraeque illarum si statim initio remediis diapnoicis, praecipue autem, quod hic ut specificum agere videtur, potu arabico cui succus citri mixtus est, tempore intermissionis tractentur, facili negotio supprimantur. Febres gastricae, et biliosae nihil aliud plerumque sunt, quam reactiones turbatae systematis cutanei functionis, in quibus nimirum energia hepatis, et totius tubi intestinalis tractus, secundum polaritatis, et antagonismi legem excitata, ad secretiones istas vicarias qualitate aequae ac quantitate abnormes, materialem, et dynamicam simul febrium gastricarum, et biliosarum causam constituentes, abripiatur. Idem de typho variisque ejus speciebus, typho contagioso, bellico etc. affirmare licet, ad quos quidem ulterius sustentandos licet etiam alimentorum defectus, indoles eorum depravata, aër item corruptus, pathemata denique animi suam conferre symbolam negari nequeat: summam tamen iis radicaliter curandis defectus caloris debiti ponit difficultatem. Vel ipsa contagiosa typhi indoles, quae in reconvalescentiae stadio adhuc superstes, imò tunc major esse solet, satis superque evincit venenatam, quam supra proposuimus materiae perspirabilis in organismi interiora repercussae naturam, quae quousque per totum quae late patet systema nerveum diffusa erat, symptomata illa periculi plenissima produxit, sudoribus nonnisi vel artis vel naturae medicatricis opera productis, debellanda.

§. 31. Verosimile etiam est, scrophulas ipsas ex non alia plerumque, quam quae jam fusius expo-

sita, est caussa derivari, humoresque scrophulosis proprios indolem acrem, et acidam exhibentes nihil aliud esse ac perspirabile cutaneum in corporis interiora reversum, per influxus incognitos mirifica plane ratione ita demum modificatum, ut sub forma scrophularum in conspectum prodeat; qui quidem morbus non minus quam arthritis jure haereditario, licet haud ita frequenter ut vulgo creditur, ad liberos transire potest. Natura morbi hujus conatibus artis adeo saepe renitens cuique practicorum satis nota est. Si quando curatio ejus fausto coronetur successu ea semper fit per media totum systema nervum stimulo vehementiori ferientia, quae sola veneno materiae repercussae toti jam systemati nerveo inhaerenti resolvendo, et eliminando sufficiunt. Difficilis hujus morbi scrophulosi sanationis caussa non aliunde repetenda erit, quam quod ille in casibus longe plurimis metaschematismum tantum constituens, serius se manifestet, cum nempe recrementum cutaneum interiora jam nervorum penetravit, eoque indolem suam venenatam nimium quantum auxit.

§. 32. Ex ingenti morborum chronicorum serie icterum tantum adferemus, cujus origo ex refrigerio incaute admissa deducta ex longe aliis vulgo fontibus derivari solita, multos medicorum offendat oportet. Ictero multos homines in ipso aetatis flore constitutos, quin pueros inter 8. et 10-um aetatis annum versantes laborare saepius experiri licet, originem vero ejus a refrigerio saepius repetendam esse inde patet, quod non aliis, saepius, quam diaphoreticis curari possit remediis. Neque adeo rara est occasio,

icterum vel apud pueros rite evolutum videndi, nec valde rara ejusdem ope caloris camphora, remediisque aliis diaphoreticis felicissime sanati exempla. Denique enterorheumatalgiam uti etiam ipsam dysenteriam refrigerio produci posse, plurimi jam antiquissimis temporibus pathologi perspexerunt. Monographiarum tamen plerarumque auctores simplicitatem adeo naturalem aversantes, totum enteridis enterorheumatalgiae, et dysenteriae earumque divisionis, et subdivisionis schema adferunt, singulos cuique morborum diversarumque ejusdem specierum fontes assignando.

§. 33. Multos, qui ex refrigerio derivantur morbos rheumaticos, et catarrhales enumerare, cum de iis in systematibus nosologicis uberius disseratur, supervacaneum esset. Sufficiat igitur epilepsiae, catalepsiae, choreae sancti Viti morborumque animae breviter tantum meminisse. Hos morbos refrigerio oriri celeberrimus G. H. Ritter iterum testatur; epilepsiam e. g. in juvene, qui corpore aestuante in fluvio semet lavabat, choream sancti Viti in puero tempestate pluviosa aëris inclementiae exposito ibique relicto, maniam denique in juvene leviter inebriato tractui aëris frigidioris obnoxio, intra breve temporis spatium in summo gradu evolutas refert.

§. 34. Neque illud silentio praetereundum assertum esse videtur, quamvis absurdum illud, et paradoxum prima fronte cuique appareat: morbos quippe ex turbato systematis cutanei officio derivandos, in ipso cubili calefacto oriri posse, quid? quod multo frequentius ibidem, cum summa verosimilitudine apud

homines, qui vitam sedentariam ducendo musculos corporis parum exercent, aëre libero rarius fruuntur, quam apud illos, qui crebrius in aëre versantur, evenire. Cujus quidem ratio rei partim in minus commoda fenestrarum constructione, in quarum tamen vicina homines ejusmodi vel studiis, vel aliis laboribus continuis dediti sedere solent, subtili quidem, sed eo nocentiori aëris frigidioris tractui ibidem obnoxii; partim exiguae quam ipsi habere solent vestimentorum, et pedum praecipue in calore debito tenendorum curae, calefactioni denique cubilium inaequali erit tribuenda. Saepius observare licet, homines cubilia ultra quam par est calefacta deserentes, temperatura aëris externi paulo frigidiori vehementius affici. Noxiae horum momentorum caussalium quoad sanitatem sequelae serius tandem animadvertuntur, perspiratione nimirum per plures septimanas imo menses imminuta, turbata; ita ut jam multo minus perspirabilis cutanei excernatur, idque retentum, et accumulatum manifestas jam in aliis organismi functionibus, et excretionibus turbas ciere, originemque earum genuinam malum inde ortum manifeste prodere incipiat. Hinc deinde sequitur, ut si post plures menses imo saepius annos aegrotus talis de coenaesthesi universa alienata appetitu prostrato, digestionem tardam difficili, ingrato oris sapore etc. queratur, status tandem manifeste febrilis, cum abnormi viscerum secretionem se insinuet: nullam valetudinis adversae caussam assignare valeat, refrigerii autem cum vix cubile suum deseruit, possibilitatem vix ac ne quidem admittat.

§. 35. Eadem ratione magnum chronicarum capitum, colli, faciei, dentium, affectionum, exanthema-

tum item agmen, malaque caetera innumerabilia, fluor albus, hysteria, hypocondria^c (quamvis ad harum genesim plura etiam concurrere momenta libenter concedamus) originem sumunt. Quodsi tales homines sedentariam in cubilibus clausis vitam ducentes, ad exclusionem caloris animalis promovendam, corpus suum frequentius exercere, occasionemque refrigerii tali ratione evitare animum inducere possent, rarissime morbis istis medico aequae ac ipsis molestis corripentur.

§. 36. Hujus denique loci est lotiones capitis, capillatae quippe ejus partis aqua frigida institutas, quae crebram pariter laesae systematis cutanei functionis causam constituunt, commemorare. Multis admodum hominibus haec consuetudo, quae ad munditiam capitis promovendam omnino confert, aevo nostro solemnis est. Duplex tamen in ea plerumque error committitur, quod nimirum vix lecto surgentes, caput calore lecti adhuc aestuans frigida lavent, tum vero illud vix adhuc siccatum contra injurias aëris externi frigidi defendere negligent. Tunc id, quod supra exposuimus accidere solet, quod nimirum aqua, ut in vapores expansa evanescere possit, caloricum parti proximae capiti nimirum subducat, cui deinde phaenomeno suppressio perspirationis cutaneae cum caeteris ejus symptomatibus morborum comitem se adiungat oportet. Ita quotidie innumerae morborum species odontalgiae, tinnitus aurium, ophthalmiae, blepharospasmi, coryza quin ipsa cataracta nascuntur, quin tamen vel minima genuinae horum malorum originis adsit suspicio. Ut malis hujus generis occurratur, caput apprime tegendum est, omneque

ejus cum aëre externo frigido commercium, donec capilli probe siccati fuerint intercludendum.

§. 37. Ab anno aetatis 25—50 validissimam organismus nocivae aëris frigidi actioni praestat oppositionem. Ab hac aetatis periodo ingrato jam turbatae systematis cutanei functionis sensu ille affici incipit, qui quidem sensus ingratus aetate progrediente crescere semper solet, ita, ut aetas provecior rarissime ea immunis sit. Homo hac aetate constitutus miratur initio se jam minima temperaturae vicissitudine, cujus nullam hactenus rationem habuit, ingrante affici, ingratum hunc sensum contemnendum esse putat, nec semet mollitiei asvefaciendum. Verum brevi postea tristes negligentiae hujus sequelas experiri cogitur; dolores fiunt semper atrociores, intolerabiles, et ex immensa morborum cohorte, qui refrigerio concitari solent, ille aegrum corripiet, qui maximam in eo sui dispositionem invenerit. Qualis hinc regula diaetetica sequatur, id vero per se intelligitur:

Principiis obsta, sero medicina paratur,

Cum mala per longas invaluere moras;

Aetate enim proveciore et malo jam inveterato,

Frustra per autumnos nocentem

Corporibus metuemus austrum.

Horat.

Pars III.

Therapeutica.

§. 38. Licet natura provida cutem humanam nocivis aëris externi caloris, et frigoris actionibus non penitus immunem reddiderit: tanta tamen organismum universum virtute præditum esse voluit, qua se faventibus rerum adjunctis a recremento cutaneo morbose retento; per reactionem validam specifica veneni istius indole tamquam stimulo alieno excitatam — quam reactionem febrim dicimus — liberare queat. Reactio ista saepius in superficie cutis externa in forma exanthematum leviorum indolis benignæ, dolores tamen, et ardorem haud mediocrem excitantium se manifestat. Exanthemata haec crises morborum genuinas constituunt, tres quatuorve dies durant, in vita communi sub nomine erysipelatis nota sunt, meritoque pro veris naturae medicatricis manifestationibus plerumque habentur. Hoc tamen naturae medicatricis opus tunc nonnisi in conspectum prodit, cum quantitas materiae perspirabilis retentae non adeo magna est circumstantiis etiam aliis debite faventibus; producta ejus in aliis casibus multo majoris sunt momen-

minibus circa curam corporis sui committuntur excessus, abususque stultissimos consideremus: quaerere saepius possumus: an homo sit animal rationale? Si tractui aëris frigidioris nos exponere, in aëre frigidiori locis humidis versari, res humidas, frigidas tractare necessitate, et vitae rationibus jubemur: per consentaneum semper virium, et musculorum exercitium, calorici exclusio promovenda erit, ad id quod per frigus intensius corpori subtrahitur, debite resarciendum. Nulla alia in his rerum adjunctis morbis occurrendi sanitatisque conservandae dantur media. Qui consilium hoc sequi voluerit: persvasus sit, se ex decem morbis ipsi imminentibus novem certe evitaturum. Quodsi mos, qui apud Mahumedanos obtinet, effata quaedam Korani praestantiora ad aedificandos fideles, eaque menti eorum altius imprimenda, parietibus appingendi, laudandus ille quidem, scopoque qui intenditur apprime respondens, apud nos ad res gravissimi quoad totum genus humanum momenti transferretur: literis uncialibus aut potius pedis Parisiensis longitudinem aequantibus, supra portam aedium singularum adscribendum esset sequens sanitatis tuendae praeceptum: Curam perspirationis tuae gerito, ut longaevis sis in terra, et secunda fruaris valetudine.

§. 40. Therapiae morborum ex laesa perspiratione cutanea ortorum praecipua tantum capita summatim attingere, angustiores opusculi limites permittunt. Si specialem singulorum curam exsequi vellemus, totius Therapiae specialis campus percurrendus esset. Pulchrum quidem semper est, et landabile morbis rite evolutis mederi, pulchrius tamen longe

est, et laudabilius eosdem in primo statim germine suffocare. Quoad nullum plane morborum genus praeceptum istud sanae rationis, *principiis obsta* magis in usum devocandum, nec efficaciore unquam applicatio ejus sine mora suscepta coronatur successu, quam cum morbos ex laesa perspiratione originem ducentes, tractandos habemus. Quod quidem praeceptum eo magis therapeuticae cuique rationali, et bene cordato sequendum semper erit, quia morbos tali ratione provocatos facile in inflammationem transire, inflammationem autem morbum magnis plerumque periculis stipatum constituere, morbos denique tales initio acutos in chronicos plerumque abire vix ac ne vix quidem dein sanandos, ex observationibus quotidianis constet. — Indicatio maxime universalis quae nullam fere admittit exceptionem, consistit in restitutione processus cutanei a recto tramite deviantis, imminuti quippe vel suppressi. Restitutio ista optime ope caloris lecti continui instituitur — cujus quidem defectum nulla alia remedia supplere possunt, — saepissime vero omnibus aliis remediis antepoenendi. Asserti veritatem manifestissime summi ejus, quos in coryza sananda exserit effectus evincunt, cujus symptomata molestissima, puta: obturatio narium coenaesthesia universa alienata, caput temulentum, tepore lecti intra breve saepius temporis spatium mitigantur, aegroto vero lectum deserente utut probe induto, in aëre secus debite calente versato, imprimis obturatio narium revertuntur, calore lecti iterum evanida.

§. 41. Si actio refrigerii admissi in corpus vehementior animadvertitur, quam ut medicus recte sperare possit fore, ut morbus celerato progrediens cur-

su, tepore lecti infuso florum sambuci etiam in auxilium vocato debelletur, si manifesta fortioris systematis cutanei reactionis, inflammationis cutis erysipelaceae vestigia conspiciantur, dolores vehementiores accuserentur: tunc vero ad camphoram singularis in hoc casu virtutis medicamentum confugiendum erit. Usus camphorae cum tepore lecti infusoque florum sambuci conjunctus, perspirationem cutis fortio-rem producit, jam intra 24 horas manifeste salutare. Methodus ista in omnibus morbis hujus generis indicata est ita, ut omni secunda hora 1 — 2 ejus grana exhibeantur, in forma pilularum, quae forma exhibendi omnibus aliis merito praefertur. Contra cynanchen vero faucium praestat eandem forma fluida propinare, siquidem tunc localem, eumque valde salu-ferum effectum exserat. Quamvis vero camphora ad catarrhales etiam effectiones sanandas saepissime sufficiat: aliud tamen remedium longe efficacius contra eas melius adhibetur; nimirum opium et quidem praeparatum ejus ab acido meconico liberum sub morphii nomine notum. Tussis quaecumque, quae originem suam catarrho debet eo-que sustentatur tutissime, et citissime opio, et quidem minimis ejusdem dosibus sanatur. Adultis $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{4}$ granum in decocto althaeae hora omni secunda porrigendum, pueris autem $\frac{1}{40}$ $\frac{1}{60}$ $\frac{1}{80}$ grani partes quae quidem per guttas tincturae opii saccharo instillas, et ita in doses divisas optime dispensantur. Medicamentum hoc instar verae panaceae merito habetur. — Uti surrogata horum remediorum in casu necessitatis, potus calidus vulgo *punsch* non adeo concentratus, substantiae item aromaticae, cuminum cuminum, baccae iuniperi, anisum, chamomilla in infuso porrecta, cere-

visia item fervida, vinum aqua mixtum fervide sumtum, lac denique fervidum vices diaphoreticorum quodammodo supplere possunt, cum agitur de morbo cujus culpam refrigerium gerit in germine suffocando.

§. 42. Uti remedium potentissimum ad evolutionem morborum, de quibus sermo est praepediendam, commendari meretur etiam balneum tepidum, cujus tamen usus summa circumspectione regendus erit. Temperatura ejus nunquam infra 30° R. esse debet, quae per affusionem aquae calidae recentis continuam sustentanda erit. Aeger balneum tepidum deserens, quin corpus ejus siccetur, vel abstergatur lecto protinus tepido collocandus, in eoque ulterius etiam servandus et fovendus erit, ne vel minima refrigerio occasio detur quo quidem admissio, balneum tepidum morbos non curabit, sed exasperabit. Idem valet etiam de balneo vaporis. Pro praecipuo morborum perspiratione cutanea morbosa productorum medicamento habenda sunt etiam vestimenta ex flanelo confecta cutem immediate tegentia, si nimirum tempore necessitatis nec ultra illud gerantur. Vestimenta talia uti prophylactica contra refrigerii pericula gerere — quod medici Angli etiam sanis svadere solent, nonnisi iis est consultum, qui abjectis talibus vestimentis morbos sibi illico contraxisse, iteratis vicibus experti sunt. — Denique nec frictiones cutis nostris diebus rarissime usitatae, sua carent utilitate, vimque medicamentorum aliorum, quae supra laudavimus salutarem mirum in modum adjuvant.

§. 43. Huic indicationi etiam tunc satisfaciendum erit, cum morbus refrigerii progenies penitus evolutus est,

omnisque cura eo collineare debet, ut laesum systematis cutanei officium quanto ocius restituatur. Licet febres gastricobiliosas, saburrales, pituitosas, nonnunquam occurrere easque sordibus primarum viarum, ut momento causali sustentari, lubenter concedamus: saepissime tamen sordes istas gastricas nimium uti videtur a medicis practicis aestimatas, non causam morbi febrilis, sed productum potius perspirationis cutaneae imminutae vel suppressae — cujus febris symptoma sit — constituere, easque proinde methodo diaphoretica normalem cutis functionem restituente radicaliter in casibus ut plurimis sanari, firmiter persuasi sumus.

§. 44. Sicuti refrigeria vel minimo gradu admisa morbos acutos producere possunt: ita saepius causale morborum chronicorum momentum constituunt; id quod tussis ferina, et prosopalgia, tam horrendis saepius symptomatibus sociata comprobant. Ambo hi morbi ita oriuntur ut recrementum animale morbose retentum et resolutum ad subtilissimas nervorum diramationes reperiatur, eidem arte inhaereat quod dein nullis aliis mediis tutius, et certius sanatur quam iis quae in minima dosi porrecta in nervos potenter agunt, eosque adeo incitare valent, ut materia ista aliena per oscillationem quasi remediis violentis productam eliminetur. Tale remedium agnoscimus in belladonna. Tussis ferina certe non est morbus primarius, nihilque aliud est nisi catarrhus vulgaris cujus genesis morbosae nervorum laryngis per recrementum animale retentum affectioni adscribenda est. Ob regimen perversum fomite morbi ulterius dein propagato, vicinae nervorum diramationes, eae

imprimis nervi phrenici, et paris nervorum octavi in consensum trahuntur. Quo facto morbus nervosus paucis adhuc antea simplex, modo complicatus, et rite evolutus apparet. Spasmis nunc diaphragmatis turbæ respirationis, spasmis ventriculi vomitus concitantur; plexus tum omnes nervorum vicini, præcipue vero plexus solaris magnus sympathico modo afficiuntur. Quodsi contagiosa tussis ferinae natura aequæ ac phthiseos pulmonalis evinci posset: novum ea argumentum pro venenata recrementi cutanei morbose retenti, in gradu eminentiori indole demonstranda suppeditaret. Tissot jam 40 antehac annis affirmabat, catarrho neglecto plures homines enecari quam pesti. Exitialem hæc morborum refrigerio contractorum naturam latius extendendam, nec ad catarrhum solum restringendam esse, — pro qua rite designanda, et exprimenda idoneum nomen plane deficit — ex supra dictis intelligitur.

§. 45. Justo prolixiores in argumento tam trito, et vulgari exponendo fuisse, anxiumque nimis et operosum vitæ regimen lectoribus nostris obtradere velle quibusdam forsàn videbimur. Sed hi plerumque erunt, qui antiquum istud proverbium: „*nihil infelicius quam medice vivere secuti velut metus omnes, et inexorabile fatum pedibus se animo forti subiiecisse* videantur, vel cum insatiabili voluptatibus et deliciis vitæ fruendi cupiditate trahantur, genio suo indulgere quam corporis, et sanitatis suæ continuo solliciti esse malint. Cujus quidem temeritatis illos, hos vero levitatis animi serius ocius poeniteat oportet. Amorem vitæ per sapientissimum rerum conditorem cuivis animantium generi inditum esse; eumque tanto

magis augeri quo magis vita ad interitum properet: phthisicorum, et longe magis adhuc eorum qui autochiria pereunt, exemplo comprobatur. Plurimis enim exemplis constat, plerosque horum temerariorum, nefandi sui incepti, cum nulla amplius vitae spes supererat poenituisse. Quo alludit poëtarum latinorum princeps Virgilius cum de Didone, quae violentas sibi intulit manus moribunda dicit:

Quaesivit coëlo lucem ingemuitque reperta.

Qui morbos ex refrigerio ortos infensissimos vitae et sanitatis hostes esse, iis quae supra diximus, frequentissimis item experientiae quotidianae testimoniis persuasus fuerit: ille vero nos commentationem nostram angustioribus quam par erat limitibus circumscrispsisse existimabit. Summa certe omnium quae clementia divina nobis largitur munera et bonorum vita est; vita vero sine valetudine nulla est, quod poëta noster celeberrimus Janus Pannonius, longinquo ipse correptus morbo eleganter sic describit:

Ergo ego quae nobis fuerint data tempora vitae.

Infelix inter tot mala semper agam? etc.

Tollite me potius, nec in hos servate labores:

O! si quos tangunt inferiora, Dei!

His ego cum poenis vel Croesi regna recusem,

His ego cum poenis nec Deus esse velim. etc.

Vita valetudo est; jugi qui peste laborat,

Non vivit, lenta sed mage morte perit.

Sphalmata typi exstantiora :

pag.	ordo	loco:	lege
2	27	corpus ponderis	pondus corporis
9	9	ipso hauritur	ipso quo hauritur
22	20	physica	psychica
39	24	velut	vel ut

